

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р *Милен Тодоров Любенов*,

*катедра „Политология“ във Философски факултет на Софийския
университет „Св. Климент Охридски“*

на дисертацията на Адриана Антонова Тонева на тема **„Евроскептичният популизъм на радикално десните партии в България и Германия в периода 2005 - 2022 година“** за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ по професионално направление 3.3. Политически науки (Европеистика – Политологични изследвания на ЕС)

1. *Обща характеристика на дисертационния труд*

Представеният дисертационен труд напълно съответства на научните изисквания. Разглежда изключително актуална и значима тема в контекста на съвременните предизвикателства пред Европейския съюз. Засилването на популизма и евроскептицизма е значим проблем, който носи със себе си потенциални рискове за европейските демокрации. Затова разбирането за причините и последиците от тези явления имат сами по себе си важна практическа стойност, която спомага за намирането на адекватни научни обяснения на тези предизвикателства.

Дисертационният труд обхваща 221 страници, които включват въведение, четири основни глави, заключение и библиография. Изследването стъпва на впечатляваща по обем литература, което демонстрира посветеност и широко познаване на предмета на изследване.

2. *Оценка на публикациите по дисертацията*

Представените са 5 публикации, които надхвърлят минималните изисквания, свързани с процедурата по защита. Всички те отговарят на

предмета на изследване на дисертационния труд. Четири от статиите са публикувани в рецензирани докторантски сборници и една в списание „Реторика и комуникации“. Всяка от статиите има определени приносни моменти, демонстриращи последователност и посветеност в процеса на работа по време на докторантурата. Публикациите следват общата концептуална рамка с предварителни заключения и обобщения, които впоследствие са развити задълбочено в дисертационния труд.

3. Оценка на автореферата

Авторефератът напълно съответства на нормативни и научни изисквания в съдържателни и структурен план. Изчерпателно и коректно е изложено съдържанието на отделните глави на дисертационния труд. Изводите и научните приноси на работата са ясно обособени и изведени в текста.

4. Структура, съдържание и резултати на дисертацията

Дисертацията има ясно формулиран изследователски въпрос, който цели да провери дали евроскептицизмът е същностна или опортюнистична черта на популистките радикално десни партии в България и Германия. Евроскептицизмът като предмет на изследването е дефиниран в първа глава от дисертационния труд. Тя представяла теоретичната част на дисертацията, стъпвайки на водещи концептуални модели, които анализират същностните характеристики на понятията популизъм, радикална десница, евроскептицизъм. Дисертантът демонстрира много добри теоретични познания. Представените автори в тази част на дисертацията са не просто схематично изложени и преразказани, а анализирани критично с оглед целите и задачите на работата.

Обект на изследване са 5 български партии, които дисертантът определя като популистки радикално десни – „Атака“, ВМРО - БНД, НФСБ, „Воля“ и „Възраждане“ и германската – „Алтернатива за Германия“. Авторката отбелязва, че българските партии, обект на изследване, покриват, макар и „с известна условност“, дефиницията на Кас Муде за радикално десен популизъм. В действителност определянето на тези партии в политическото пространство изглежда проблематично. Най-съществено изглежда разминаването с „Воля“,

при която без съмнение популизмът е основна черта, но трудно би могла да се класифицира като нативистка радикално дясна партия, особено при нейното учредяване. Все пак и петте формации са определени като популистки радикално десни в експертното изследване на CHES, на което и дисертантът се позовава.

Основната хипотеза разглежда евроскептицизмът на популистката радикална десница в България като опортюнистичен, докато този при „Алтернатива за Германия“ е същностна характеристика на партията. Така поставените хипотези предполагат сравнителен анализ между българския и германския случай и отговор на въпроса - защо за разлика от Германия при българските радикално десни популистки партии евроскептицизмът опортюнистка стратегия.

Доказването на поставените хипотези се осъществява посредством адекватно избрана методология, стъпваща на качествен контент анализ, който цели да установи динамиката и промяната на ключови за евроскептицизма индикатори. Те са подходящо подрани и целят да покажат дали евроскептицизмът е съществена и основна характеристика на партиите обект на изследването или по-скоро са с опортюнистичен характер. Същинският анализ е базиран на партийни програми, документи и декларации, които отразяват стратегическите позиции на партиите по основни политически теми. Авторът се позовава и на други значими изследвания в областта като Сравнителното изследване на партийни програми, например.

Втора глава на дисертацията представя българския случай. Задълбочено е анализирано развитието на радикалната популистка десница в страната с различните ѝ превъплъщения. Направените изводи и обобщения са коректни и аргументирани.

Трета глава е посветена на „Алтернатива за Германия“. Подбрано са представяни зараждането и развитието на формацията като са използвани многобройни източници, които отразяват вътрешнопартийните дебати и фракционните групирания, имащи съществено значение за нейната

трансформация от консервативна евроскептична към популистка радикално дясна партия.

Четвърта глава изследва как се променя евроскептицизмът в условията на кризи, каквито представят ковид-пандемията и войната в Украйна.

Проведеното изследване потвърждава хипотезата за опортюнистичния характер на българската популистка радикална десница и отхвърля направеното предварително допускане, че при „Алтернатива за Германия“ евроскептицизмът е същностна характеристика на партията. Така се стига до генералния извод, че и при двата изследвани случая евроскептицизмът има опортюнистичен характер.

5. Оценка на научните приноси на дисертационния труд

Дисертантът представя четири основни научни приноса. Три от тях безспорно могат да бъдат оценени като такива. Основният принос е свързан с представения емпиричен модел на основата на подходящо подбрани индикатори за твърд и мек евроскептицизъм, които дават възможност за сравнителен анализ, който да проследи промяната и динамиката по отношение на нагласите към ЕС и европейската интеграция. Вторият приносен момент е резултат от анализа на характеристиките на българските популистки радикално десни партии. Високо може да се оцени и частта от дисертацията, посветена на реакциите на партиите при кризи като ковид-пандемията и войната в Украйна.

Дисертантът посочва като принос създаването на „собствена динамична работна дефиниция за политическия популизъм, при която опортюнизмът се оценява като същностна характеристика на популизма“. Тук трябва да бъдат направени няколко уточнения. Първо, какво означава „динамична дефиниция“? Всяко едно определение на дадено явление, субект или процес се базира на определени характеристики, които са точно определени. Динамиката отразява промяна, но ако има промяна това би означавало, че изследваното явление се е трансформирало в нещо друго и променило своята същност.

Второ, дали опортюнизмът е характерен само за популистките формации и слага ли знак за равенство дисертантът между популизма и опортюнизма? На

места в текста се говори за „популистко опортюнистично отношение“. Ако опортюнизмът е основна черта на популизма, то това дали означава, че опортюнизмът не е характерен за останалите политически партии, които не са популистки. Вярно, че понякога партиите, особено тези, които са в опозиция използват опортюнизма като стратегия с цел максимизиране на печалбите в електорален план, но как тогава ще обясним популизма на власт? И тук латиноамериканските популизми на Фухимори, Чавес, Моралес показва, че популизмът може да бъде последователна и устойчива управленска практика.

Заключение:

Представеният дисертационен труд е изпълнил поставените изследователски цели. Хипотезите са защитени аргументирано, което придава безспорна научна стойност на изследването. Цялостната оценка на работата е положителна, затова ще подкрепя присъждането на образователна и научна степен „доктор“ по професионално направление 3.3. Политически науки (Европеистика – Политологични изследвания на ЕС) на Адриана Антонова Тонева.

01.11.2024

София

Подпис:

доц. д-р Милен Любенов